

Труба Вячеслав
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
доктор юридичних наук

Василевська Надія
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування виклики воєнного часу

Одними з визначальних прав громадянина є право на здоров'я, безпеку і захист, а обов'язком держави відповідно забезпечення сфери охорони здоров'я, захист життя та створення комфортних умов для проживання. Відповідні права гарантуються Статтею Конституції України 49, яка регламентує право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Реалізувати це право на високому рівні завдання з зірочкою для економічно розвинених країн, в Україні це стало важким викликом всієї системи на тлі агресії росії. Повномасштабне вторгнення у 2022 р. співпало з низкою розпочатих трансформацій як в структурі суб'єктного складу сфери охорони здоров'я так із процесами реформування організаційних процесів надання медичної допомоги. Наразі основне і доволі дилемне питання щодо безкоштовної медичної допомоги та введення категорії медичної послуги в правову площину розглядалось в судовому порядку. В результаті справи «про безоплатну медичну допомогу» від 29.05.2002р. №10-рп/2002

щодо правового тлумачення положення частини третьої статті 49 Основного Закону України, Конституційний Суд України встановив, що у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги. Розпочата в 2017р. реформа сфери охорони здоров'я за основу брала принцип «гроші ідуть за пацієнтом», що дисонувало зі згаданим рішенням. Натомість в правовому полі з'являється нова дефініція – «послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга), у тому числі реабілітаційна, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я, реабілітаційним закладом або фізичною особою - підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, у тому числі пацієнт.»[1] Таким чином законодавець, на нашу думку, намагався вирішити колізію щодо тлумачення основного Закону України та практичної необхідності. На сьогодні є багато робіт науковців, які намагаються визначити співвідношення понять «медична допомога» та «медична послуга». Савченко В.М. розглядає медичну допомогу як частину медичної послуги, а критерієм поділу визначає її майнове вираження – оплату.[2, с. 9] В.М. Рудим вважає, що терміни «медична допомога» та «медична послуга» трактуються неоднозначно і потребують уточнень [3, с. 20]. З.О. Надюк вважає, що терміни «медична допомога» та «медична послуга» є різними за суттю і відображають різні за змістом поняття, зокрема термін «медична допомога» є ширшим, ніж термін «медична послуга», а поняття «медична допомога» включає в себе поняття «медична послуга», яка розглядається як кваліфіковані медичні дії, які є певною частиною медичної допомоги [4, с. 40]. Дискусії продовжуються, причому кожне нове визначення терміну «медичні послуги» підтверджує відсутність чіткого розуміння природи цього поняття. На жаль, у запропонованому законодавцем визначенні «медична послуга» через його ж позначення (формула: медична послуга – це послуга») незрозумілою залишається правова суть цього словосполучення. Що стосується права на медичне страхування, аналіз зарубіжної нормотворчої практики дає підстави стверджувати, що воно, як правило, не закріплюється в конституціях держав. Загалом, в Конституції України право на медичне страхування можливо краще було б помістити у ч. 3 ст. 49 Конституції України, де регулюються питання медичного обслуговування і надання медичної допомоги. Також слід звернути увагу, що у ч. 2 ст. 46 Основного Закону України загальнообов'язкове державне соціальне страхування як права громадян на соціальний захист вже включає в себе частину обов'язкового медичного страхування, а в нормі ст.49 лише один із його аспектів – право на добровільне медичне страхування. Зважаючи на природу конституційних норм, зокрема їх загальний характер, доцільно було б саме у ст. 49 Основного Закону України закріпити уніфікований зміст медичного страхування – його важливе значення для системи охорони здоров'я.

З початком війни в Україні роздуми про правову природу явищ змінились практичною необхідністю зберегти існуючі механізми надання медичної допомоги та способи регулювання медичних послуг. Саме сфера охорони здоров'я зазнала безпрецедентних змін: зруйнована інфраструктура, міграційні процеси серед пацієнтів, важкі умови праці медичного персоналу на окупованих територіях, розірвані логістичні шляхи, закритий доступ до ліків. Проблемам страхування у спеціальній літературі приділяється чимала увага, наука дотепер не виробила єдиного підходу до тлумачення змісту цього поняття. Нормативне визначення цього терміну наведено в ст. 1 Закону України «Про страхування»

від 07.03.1996р.: «страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.»[6] Медичне страхування в свою чергу зазначене як вид страхової діяльності в особистому страхуванні. В усіх розвинених країнах медичне страхування – один з найпоширеніших видів страхування, але в Україні про таку традицію говорити зарано. Зауважимо основне: Національний Банк на офіційному сайті від 27 лютого 2022 року рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом максимального використання електронних документів і копій необхідних документів у разі неможливості отримання оригіналу; договори страхування продовжують діяти, незалежно від воєнного стану (не покриваються воєнні ризики, а зона бойових дій і тимчасово окуповані території країни виключаються із зони покриття); у регіонах, де страховик не може організувати, або оплатити вартість наданої медичної послуги, застрахований може самостійно звернутися до медичного закладу, а потім отримати компенсацію за витрачені кошти... Не врегульованим залишається питання он-лайн консультування пацієнтів, та помилкове вживання терміну телемедицина. Зазначимо, що з огляду на відсутність у Законі України « Основи законодавства України про охорону здоров'я» поняття, яке б позначало процес використання інформаційних технологій для безпосереднього надання медичної допомоги, он-лайн консультування можуть носити лише характер інформування. Щодо стану страхового ринку, війна нещадно вдарила по економіці та платоспроможності громадян, великі міжнародні страхові компанії залишають ринок України, втрачають надходження вітчизняні страхові компанії, а ризики не зменшуються, тому забезпечення гідного рівня надання медичної допомоги надалі, думаємо, все більше буде залежати від державних структур та злагодженої роботи всіх ланок системи охорони здоров'я. Отож, поняття медичної допомоги, умови запровадження медичного страхування (в тому числі державного), формування та використання добровільних медичних фондів, а також порядок надання медичних послуг, які виходять за межі медичної допомоги, на платній основі в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та перелік таких послуг мають бути визначені законом, а державні органи провадити політику у відповідності до своїх цільових визначень.

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992р. №2801-XII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
2. Савченко В. О. Медичні послуги як об'єкт цивільних правовідносин: автореф. дис. канд. юрид. наук. – Київ, 2014. – С. 9.
3. Рудий В.М. Державне регулювання автономізації закладів охорони здоров'я в Україні : автореф. дис. канд. наук з держ. управління. Київ, 2006.-С. 20.
4. Надюк З.О. Механізми державного регулювання ринку медичних послуг в Україні: автореф. дис. докт. наук із державного управління. Запоріжжя, 2009 - С. 40.
5. Про утворення Національної служби здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017р. №1101 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF#Text>
6. Про страхування: Закон України від 07.03.1996р. №85/96-ВР. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96>.